

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ Α-ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΩΝ

Τοῦ κ. Α. Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Αναπλ. Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Αθηνῶν

Μὲ τὴν πλευρὰ τοῦ ἀπίθανου

Στὴ συνέχεια τοῦ περασμένου μας ἀριθμού, θὰ ἥθελα σήμερα νὰ θίξω μία πλευρὰ τῆς ποιμαντικῆς τέχνης ἡ τῶν ποιμαντικῶν τεχνῶν. Ἀφοριμὴ μοῦ ἔδωσαν δημοσιεύματα στὸν καθημερινὸν ἡ ἡλεκτρονικὸ τηλεοπτικό Τύπο. Ὁ λόγος ἡταν γὰρ τὸ τί μποροῦμε νὰ καταφέρουμε ὅταν μὲ τὶς φτωχές μας δυνάμεις ἀντιτασσόμαστε σὲ λογικὰ σταθμισμένες δυνάμεις ποὺ μᾶς ἔπειρον καὶ ὅλες οἱ πιθανότητες μᾶς ὁδηγοῦν νὰ συμπεράνουμε, ὅτι αὐτὰ ποὺ ἐπιχειροῦμε εἶναι ἀκατόρθωτα καὶ ἀπίθανα¹.

Τὸ ἔρωτημα γιὰ τὸ τί πρέπει νὰ κάνουμε εἶχε ώς ἀπάντηση, ὅτι ἐμεῖς πρέπει νὰ εἴμαστε «μὲ τὴν πλευρὰ τοῦ ἀπίθανου», «νὰ ἐπιχειροῦμε τὸ ἀκατόρθωτο». «Νὰ μαχόμαστε γιὰ νὰ πραγματοποιηθεῖ τὸ ἀπίθανο». Κι ἀν κάτι τὸ χαρακτηρίσουμε ώς ἀκατόρθωτο, αὐτὸν γίνεται τότε μὰ πρόκληση γιὰ νὰ τὸ κατορθώσουμε. Αὐτὸν μᾶς ὀθεῖ, ἔστω καὶ ἀν ἀπὸ τοὺς πολλοὺς θεωρηθοῦμε ώς ἀθεράπευτα ρωμαντικοί, μὲ ποιητικὴ διάθεση, νὰ οιχτοῦμε στὴ μεταποίηση τῆς ίστορίας, σὲ μὰ σύζευξη τοῦ λόγου μὲ τὴν πράξη, τῆς πράξης μὲ τὴ θεωρία. Τοὺς δύο ὅμως αὐτοὺς ὅρους – λόγο-πράξη, λόγο-θεωρία – θὰ τοὺς παντρεύει ἡ ποίηση ποὺ τὰ ὄραματά της θὰ τὰ μετουσιώνει σὲ μὰ Ποιητικὴ ζωῆς. Γιατὶ αὐτὴ μόνο μπορεῖ νὰ βλέπει αὐτὰ ποὺ μία στεγνὴ καὶ στυγνὴ λογικὴ δὲν μπορεῖ νὰ δεῖ καὶ νὰ διακρίνει².

Εἶναι φορές ποὺ ὄλα ὁδηγοῦν στὸ νὰ πειστοῦμε ὅτι δὲν ὑπάρχει σωτηρία. «Ολες οἱ πιθανότητες εἶναι μὲ τὸ μέρος τοῦ ἀντιπάλου. Ἡ νίκη του εἶναι βέβαιη. Ὁ κύρος ἔχει σχεδὸν φίχτεῖ» ὁ Ἄννιβας εἶναι σχεδὸν ἔτοιμος νὰ διαβεῖ καὶ νὰ παραβιάσει σχεδὸν ἀνοιχτὲς πόρτες. Καὶ τότε συμβαίνει τὸ ἐντελῶς ἀντίθετο. «Τὸ ἀπίθανο ἐμφανίζεται κατὰ τρόπο σωτήριο». Στὴν ίστορία συχνὰ οἱ πολιορκίες λύνονται, οἱ ναυμαχίες κερδίζονται ἀπὸ τοὺς ἀδυνάτους, ἡ ἀντίσταση κάμπτει τοὺς ισχυρούς, ἡ ἐμμονὴ δικαιώνει τὴν ὑπομονή. Εἶναι σὰ νὰ «στοιχηματίζουμε ὑπὲρ τοῦ ἀπίθανου» ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ Γάλλος φιλόσοφος στοχαστὴς Ἐντυγκαρ Μορέν,

ποὺ ἐπισκέφτηκε πρόσφατα τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔδωσε διάλεξη στὸ Γαλλικὸ Ἰνστιτοῦ στὶς 6 Ἀπριλίου μὲ βάση τὸ μεταφρασμένο στὰ ἑλληνικὰ βιβλίο του «Γῆ - Πατρίδα» καὶ πολλὲς συνεντεύξεις³.

Δὲν μᾶς βρίσκει ἀσφαλῶς σύμφωνους «Τὸ Εὐαγγέλιο τῆς ἀπωλείας» ποὺ κηρύσσει στὸ τελευταῖο κεφάλαιο τοῦ βιβλίου του καὶ ἡ «θρησκευτικότητα» τοῦ μηγύματός του γιὰ τὴ θεμελίωση τῆς ἀδελφότητας ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους ποὺ βασίζεται στὴν ἀπώλειά τους μέσα στὸ Σύμπαν. Θὰ ὁδηγοῦσε πολὺ μακριὰ μὰ τέτοια συζήτηση σήμερα παρόλο ὅτι θὰ ἡταν χρήσιμη νὰ γίνει κάποτε.

Ἡ ίδεα του πάντως γιὰ «τὸ στοίχημα ὑπὲρ τοῦ ἀπίθανου» εἶναι ἀκρως ἐλκυστική. Σὰ γνήσιος νεοέλληνας ποὺ τοῦ ἀρέσουν τὰ ἐπίθετα στὸν ὑπερθετικὸ βαθμὸ θὰ ἔλεγα ὅτι εἶναι ἀπίθανη...! Προσεγγίζει, θὰ ἔλεγα, τὴν ἔννοια τοῦ ἀνέφικτου γιὰ τὴν δόποια μιλήσαμε τὴν περασμένη φορά. Θὰ μπορούσαμε μάλιστα αὐτὸν ποὺ ἰσχυριστήκαμε γιὰ τὴν Ποιμαντική, ὅτι εἶναι ἡ «τέχνη τοῦ ἀνέφικτου», νὰ τὸ διατυπώναμε περιφραστικὰ μὲ τὸν τίτλο «σὲ πεῖσμα ὅλων τῶν πιθανοτήτων». Κάτι τέτοιο θὰ μᾶς ὁδηγοῦσε ἀπὸ τὴ θεωρία τῶν πιθανοτήτων σὲ μὰ θεωρία τῶν ἀ-πιθανοτήτων, παρόλο ὅτι ἡ θεωρία τῶν πιθανοτήτων περιλαμβάνει στὶς πιθανότητες καὶ τὶς ἀ-πιθανότητες...

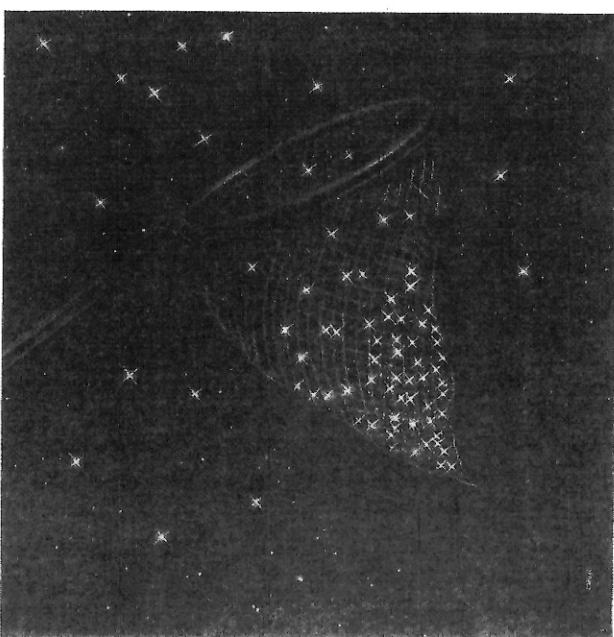
Τῷ ἀγνώστῳ Θεῷ

Σὲ πεῖσμα, λοιπόν, ὅλων τῶν πιθανοτήτων ἐμεῖς μένουμε ἀνοιχτοὶ στὸ ἀπίθανο. Θεωροῦμε μάλιστα ὅτι ἡ ἀπίθανη, ἡ μὴ πιθανή, δηλαδή, ἔκβαση τῶν πραγμάτων βάσει τῶν ὑπολογισμένων μεταβλητῶν καὶ σταθερῶν δὲν εἶναι ὀποτέλεσμα μᾶς ὅποιασδήποτε τύχης ἡ τοῦ τυχαίου, τοῦ «ἔτσι ἦρθαν τὰ πράγματα», τοῦ «βλέποντας καὶ κάνοντας» ἡ τοῦ «κάνοντας καὶ βλέποντας», μᾶς τυφλῆς ἀναγκαιότητας. Πιστεύουμε ὅτι αὐτὸν ποὺ λέγεται περὶ Τύχης καὶ γιὰ τὴν παρέμβασή της στὴν ίστορια εἶναι ἔνας ἄλλος τρόπος γιὰ νὰ μιλᾶμε γιὰ τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ στὴ ζωή μας καὶ στὴ ζωὴ τοῦ σύμπαντος κόσμου.

Τύχη είναι έκεινη η ένέργεια του Θεού που δὲν παρεμβαίνει έπωνυμως μὲ τοόπο συντριπτικά δηλωτικὸ τῆς παρουσίας Του, ἀλλὰ διακριτικά, διατηρώντας τὴν ἀνωνυμία Του, δοῦ ἀφήνοντας μέγιστα περιθώρια πολλαπλῶν ταυτίσεων καὶ μὲ κίνδυνο... νὰ τὸν ἀγνοήσουμε. Νὰ μείνει τελικά, ἔνας «Ἄγνωστος Θεός». Τὰ ἔργα του Θεού που κρύπτονται κάτω ἀπὸ τὴν ἐπωνυμία «ἀνώνυμη τύχη» – ἐνῷ στὸ βάθος γνωρίζουμε ποιὸς εἶναι «ὁ ποιητὴς τῶν ὅλων» – εἴναι σὰν ἔκεινες τὶς ἀνυπόγραφες βυζαντινὲς ἀγιογραφίες, ποὺ οἱ δημιουργοὶ τους ἐδίσταξαν νὰ τὶς ὑπογράψουν γιατὶ ηξεραν ὅτι ἡ τελειότητά τους δὲν ὀφειλόταν στὶς δικές τους μόνο δυνάμεις. Ἐμεῖς ὅμως γνωρίζουμε ὅτι αὐτὸς «τὸ ἀπίθανο ποὺ ἐμφανίζεται κατὰ τοόπο σωτήριο» κρύβει τὸν Θεὸ ποὺ διατηρεῖ τὴν ἀνωνυμία του καὶ «ἐγείρει τρόπαια».

Κατορθώστε τὸ ἀκατόρθωτο

Στοὺς συνήθεις (ὑπὸ)λογισμοὺς τῶν πιθανοτήτων φαίνεται ὅτι ἀνοίγεται μία «νέα ἐποχὴ computing», δπως ἀναγγέλλει, πάλι μέσα στὸν Ἀπρίλιο, γνωστὴ ἔταιρεία ἡλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν στὴ διαφήμισή της ποὺ λέγει ὅτι «προσφέρει σήμερα τὴν τεχνολογία ποὺ θὰ σημαδέψει τὸ τέλος τῆς χιλιετίας». «Σ’ αὐτὴ τὴ νέα ἐποχὴ (computing) τίποτα δὲν εἶναι ἀκατόρθωτο». Γι’ αὐτὸ καὶ τὴ διαφήμιση ἐπιγράφει: «Κατορθώσε τὸ ἀκατόρθωτο».

Μὰ ἀπόχη προσπαθεῖ νὰ μαζέψει χιλιάδες ἀστέρακια στὸ στερέωμα, ἵδια σὰν τὰ ὄνειρά μας. Τὰ

ὄνειρα ἔκεινα ποὺ οὔτε θὰ τολμούσαμε νὰ ὀνειρευτοῦμε καὶ ποὺ τὰ συγκεντρώνει τώρα γιὰ νὰ τὰ πραγματοποιήσει. «Κατορθώστε τὸ ἀκατόρθωτο» μᾶς γράφει μὲ πολὺ μεγάλα γράμματα καὶ μᾶς προσφέρει τὴν ἀνάλογη τεχνολογία ύπολογισμοῦ τοῦ ἀκατόρθωτου.

Συλλογίζομαι ὅμως πῶς ἐμεῖς οἱ χριστιανοὶ δὲν ἔχουμε ἀνάγκη νὰ εἰσαχθοῦμε σὲ μιὰ νέα ἐποχὴ ύπολογισμοῦ ἢ παραλογισμοῦ γιὰ νὰ κατορθώσουμε τὸ ἀκατόρθωτο, τὸ ἀπίθανο. Μιὰ μακρὰ μαθητεία στὴ Ιστορία τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς οἰκονομίας τῆς σωτηρίας μᾶς ἔχει δώσει συγκεκριμένα δείγματα πραγματοποιήσεώς του. Ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τὴν Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου ποὺ μὲ λαμπρότητα γιορτάσαμε πρόσφατα.

«Ἀνάστασιν Χριστοῦ θεασάμενοι...» καὶ ὅσα σημεῖα ἔκαναν αὐτὸ ποὺ πίστεψαν, δὲν γίνεται παρὰ νὰ μᾶς πείθει νὰ ἔξακολουθοῦμε νὰ εἴμαστε ἀνοιχτοὶ στὸ ἀνέφικτο, στὸ ἀπίθανο, στὸ ἀκατόρθωτο ποὺ μὲ τὴ δύναμη τοῦ Ἀναστάντος γίνεται ἐφικτό, πιθανό, κατορθωτό⁴.

«Χριστὸς Ἀνέστη», πατέρες καὶ ἀδελφοί! Ἄς μὴ λησμονοῦμε ὅτι ἡ Ποιμαντικὴ εἶναι τέχνη καὶ τοῦ ἐφικτοῦ καὶ τοῦ ἀνέφικτου καὶ τοῦ πιθανοῦ καὶ τοῦ ἀπίθανου καὶ τοῦ κατορθωτοῦ καὶ τοῦ ἀκατόρθωτου. Ἐκεῖνο ποὺ ζητάμε νὰ μάθουμε εἶναι «πῶς δ’ ἀν τοῦτο κατορθωθείη...» (Μ. Βασιλειος).

1. Ἀναφερόμαστε σὲ συνεντεύξεις ποὺ ἔδωσε ὁ Γάλλος Ἐντγκαρ Μορέν (Edgar Morin) στὴν Ἀμάντα Μιχαλοπούλου («Ἡ Καθημερινή», 8.4.1994, σ. 19) καὶ στὸν Δ. Κ. Ψυχογιό («Τὸ Βῆμα» τῆς Κυριακῆς, 10.4.1994, σ. 46). Ἐπίσης σὲ ἀπόψεις τοῦ Μίκη Θεοδωράκη ποὺ ἔξεθεσε στὸν Παύλο Τσίμα στὴν ἐκπομπή του «Μετρό» στὴν τηλεόραση τοῦ Σκάι στὶς 20.4.1994. Ἡ διαφήμιση ποὺ κάνουμε λόγο εἶναι τῆς IBM ποὺ ἐμφανίστηκε στὸν ἔλληνικὸ Τύπο μέσα στὸν Ἀπρίλιο ἀπὸ τὴν όποια δανειστήκαμε καὶ τὸ σκίτσο. Τὰ ἐντὸς εἰσαγωγικῶν κομμάτια στὸ κείμενό μας ἔχουν ληφθεῖ ἀπὸ τὶς πιὸ πάνω πηγές.

2. Δὲν εἴναι ἀσφαλῶς τοῦ παρόντος νὰ ἀναπτυχθεῖ ἔδω διεξοδικὰ κάπι ποὺ ἐπιχειροῦμε σὲ συγκεκριμένο κεφάλαιο προσεχοῦς βιβλίου μας *Εἰσαγωγής* στὴν Ὁρθόδοξη Ποιμαντικὴ Θεολογία.

3. Τὸ βιβλίο μόλις κυκλοφόρησε ἀπὸ τὶς «έκδόσεις Οδυσσέας». ἔχει γραφτεῖ σὲ συνεργασία μὲ τὴν Appie Brigitte Kern. Σ’ αὐτὸ ὁ Μορέν ἀποπειρᾶται νὰ δώσει «ἔναν δρόσιμὸ στοὺς στόχους μας πάνω στὴ γῆ».

4. Βλ. ἀρθρό μου στὸ περσινὸ πασχαλινὸ τεῦχος τοῦ «Ἐφημερίου» 1-15 Ἀπριλίου 1993, σ. 116-117: Τὰ ἔκπληκτα μάτια.